Zalai Károly

Romano nagyherceg kikocsizik

1905. február 17. volt. Szergej Alekszandrovics Romanov nagyherceg úgy döntött, hogy elkocsizik a Kremlbe. Igazából elhalaszthatta volna a megbeszélést hétfőre is, de túl akart esni rajta, hogy legyen egy nyugodt hétvégéje. Ült a kocsiban, s rosszkedvűen bámulta a környező utcákat, házakat. Már jó pár napja ismeretlen eredetű fájdalom mardosta a lelkét. Ennek okát kutatta, s abban bízott, hogy a kocsizás magányában talán megfejti, mi bántja. Tekintete szeretett volna megkapaszkodni valami szépben, amitől jobb kedvre derül. Ám a hideg téli fény, az utcákat borító vastag hótakaró, amely alatt szinte minden fuldoklott, az élesen károgó varjak, és a járókelők fásult tekintete, csak tovább fokozta rossz kedvét. Kilátástalannak érezte helyzetét. Telente, ez idő tájt, mindig elfogyott az ereje, amit a nyári hónapokban gyűjtött össze. Gyűlölte a hideget, a rövid nappalokat és a végtelennek tűnő sötét éjszakákat. És ilyenkor még olyan elérhetetlenül messzinek látszott a tavasz. Becsukta a szemét, a lovak patáinak ütemes koppanását hallgatta, és anélkül, hogy észrevette volna, elszenderedett. Előbb Jeruzsálem utcáin sétált, közvetlenül az ortodox templom körül, amelynek megépítését támogatta, sőt, még a tervezésében is részt vett. És amikor elkészült – gyönyörű hajóúttal egybekötve – meg is látogatta. Aztán pedig Rómában kóborolt álmában, ott, ahol először öccsével, húgával és édesanyjával járt. Itália gyerekkora óta megdobogtatta a szívét. Már néhány olasz szótól elvarázsolódott, mint aki muzsikát hall. Ezért is tanult meg olaszul. Amikor Rómába utazhatott, mintha kicserélték volna: jókedvű, energikus, derűlátó lett, elfeledte, hol született és ki ő. Rómában más embernek érezte magát, olyannak, aki a helyére került. Gyakran még az is eszébe jutott, hogy a családját biztosan titkos kapcsolatok fűzik ehhez a városhoz. Bár a történészek szerint az ősük állítólag egy a 13. században Oroszországba menekült porosz herceg volt, ő arra gondolt, hogy a Roman, Romanov név valójában Rómával függ összsze. Mert bizony a patinás olasz város utcáin járva-kelve ő valamennyiszer úgy érezte, mint aki hazatért. Micsoda színek! Ó, és a Földközi-tenger! La mare! A durva, s rövidke „more" helyett „máré"-t mond – mit mond!? – inkább dalol az ember. A Balti-tengert szomorúan kotyogó, színe vesztett sós víztömegnek tartotta, amelyben szinte fuldokolnak a boldogtalan halak. Kopár, szél tépte, élettelen partjain állva a nagyhercegre valamennyiszer tonnás mélabú telepedett, elég volt pár percig belefúrni a szemét a szürkén szürke horizontba, azonnal öngyilkos gondolatok szállták meg.

Bezzeg Caprin vagy a Lido di Ostián, ott *ciripelnek a tücskök. Mintha az olajfa sűrű lombozata közé sok ezernyi fémhúrt feszítettek volna – a szél ingatja a kemény leveleket, azok a húrokhoz verődnek, és a szakadatlan könnyű érintés meleg, mámorító hangokkal tölti meg a levegőt. Ez nem muzsika még, de mintha láthatatlan kezek száz meg száz láthatatlan hárfát hangolnának, ez ember feszülten várja, hogy mindjárt csend lesz, és aztán hatalmasan felzendül a dicsérő ének, himnusz a naphoz, az éghez, a tengerhez. Fúj a szél, a fák hajladoznak, mintha sudarukat ingatva mennének le a hegyről a tengerhez. A parti sziklákat tompán, egyenletesen veri a hullám; a tenger csupa eleven fehér folt, mintha számtalan madárraj ereszkedett volna a síkra, mind egy irányban úsznak, majd eltűnnek, a mélységbe merülnek, és alig hallható morajlással újra felbukkannak.* Arra gondolt, ha *van város, amelyet mintha álmunkban láttunk volna,* akkor Róma az! Vörös tetők, fenséges antik romok, vakító fehér házfalak, girbegurba utcák, bódult galambrajok, a kocsisok ostorának víg pattogása, méltóságos harangzúgás, kacér női lábak, föllibbenő szoknyák, koromfekete szemek, pompás hajzuhatagok, mennyei illatok, muzsikaszó. A Campo de' Fiorit kedvelte a legjobban, ahol pár száz éve kivégezték Giordano Brunót, a nagy tudóst. Úgy hallotta, hogy 1889-ben szobrot állítattak a mártírnak, de sajnos az elmúlt években a sok hivatali ügy miatt nem látogathatott Rómába, hogy megnézze. Ezen a téren órákat tudott andalogni, miközben az árusok színpompás portékáiban és a mediterrán piac bájos jeleneteiben gyönyörködött. Az egész olybá tűnt neki, mint valami commedia dell'arte előadás. A tér sarkában volt a kedvenc vendéglőjére. Ha betért oda, nem Szergej Alekszejevics Romanovként foglalt helyet, hanem Giulio Lombardi lett, a szomszédos műhely csizmadiamestere, aki jókedvűen és harsányan spagetti carbonárát rendelt, hozzá pedig mezzo litro vino rosso della casát. Amikor elé tették a gőzölgő, mennyei illatú ételt, a tányérja fölé hajolt, pontosan olyan közel, mint a többi vendég, s magába lapátolta a hosszú tésztát, kissé csámcsogva, mohón és mindig farkas éhesen. A vacsorát hatalmas korty borral zárta, majd szivarozva hátradőlt a székében, s eszébe jutott, hogy amikor aznap reggel a lakásában *kitárta az ablakot, s ott maradt: meglepte a csönd, amely tiszta volt, mint a forrásvíz. A virágokon álmosan zümmögtek a méhek, kényelmes munkájukat végezve – és a csendben csak a nyárfák ezüstös lombjának zúgása hallatszott, oly egyenletesen, akár a szakadatlanul permetező eső. A nap beragyogta a festeni való fasort, a félig csupasz, gyér és apró aranylombbal borított, fehér törzsű nyírfák csúcsait, s ezek az azúrkék égen áttünedező, aranyhímes fehér koronák gyönyörű, örömtelin sejtelmes-lila árnyalatúak voltak. Olyan csend volt, hogy minden levélke hullása hallatszott, és finoman áradt a naptól pörkölt lomb édes illata, s a köd friss szaga, a ködé, amely már az azúrkék fátyolként csillogott a kertben. A napkorong a kék ég felett úszott,*

a távolban könnyed, reszkető kis fényeket csillantva, amelyek mindenfelé szétszóródtak, ahová csak a szem nézett. A fű és lombok sűrű, erős illata megdobogtatta a szívet, és az átlátszó messzeségek szélesre tárt, nevető, ölelő karokra emlékeztettek; a kék árnyékok fokozták a reggeli színek finomságát, s valahol a bodros, vakítóan fénylő ágak között csillogó pókháló fénylett. Lila, bíborvörös és égszínkék virágok hintáztak a fűben; egy poszméh, a mohos szárak közé gabalyodva, mélabúsan dongott; madarak szelték át a távoli kékséget… Varázsos fény, színes árnyékok játéka, összefonódott zöld lombok köröskörül; a föld némán, tele tüdővel lélegzett. Sokáig állt mozdulatlanul, tágra nyílt szemmel, amelynek bogarában mintha megmaradt volna a lenyugodott nap fénye... Szergej Alekszandrovics nyughatatlan, fájdalmakkal tele lelke ebben az általa elképzelt idegen testben mindig otthonra talált. Ha a csizmadiamester szemével nézte a világot, akkor a horizont is megváltozott, nem fenyegető, szürke vaskapuként meredezett előtte, hanem kinyílt, s mögüle előtűnt a „mar Mediterrano". *Enyhe szellő fújt a sziporkázó tenger felől és ebben a csodálatos ragyogásban minden új, lüktető fontossággal telítődött. Élvezettel szívta be a buja növényzet és a sós tenger illatát, és elbűvölten hallgatta, hogyan játszik a szél a hatalmas pálmalevelekkel. Szabályos időközökben minden más neszt elfojtva, egyenes vonalban óriási hullámok zúdultak a partra, s fehér, csipkeszerűen szétterülő tajtékot vetve lepték el a szárazföld peremét, míg meg nem törtek a sziklákon. A láthatáron könnyű köd szürkült. Kívül a kikötőn a végtelenbe nyúló, sima tenger úgy csillogott, mintha drágakövekkel volna burkolva, és oly puszta volt, akár az ég. A tenger mosolygó végtelenjével szemben eltörpült az idő. A napfalok egymást kergették, villogva, sebesen, miként a világítótornyok fényei; az eseményteli, rövid éjszakák pedig tovairamló álomképekre emlékeztettek.* A nagyherceg feje oldalra billent a kocsiban, s szája sarkában nyál csillogott. Álmában, egyszerre csak Jeruzsálem fele hajózott. 1881 nyara volt. *Szellő ébredezett. A hajót, amely eddig a tenger áramának irányában feküdt, most hevesebb fuvalom himbálta; a horgonycsiga és a lánclyuk között a laza kötél hirtelen megcsikordult, egy hüvelyknyit előrecsusszant, kissé megemelkedett, s ijesztő gondolatot sugallt: mintha nem gyanított, eddig lopva megbúvó élet ébredezne a vasban. A lánclyukban nyikorgó láncszemek hangja úgy szállt végig a fedélzeten, akár a súlyos teher alatt sóhajtozó ember halk nyögése. A húzóerő elérte a horgonycsigát, a lánc – miként a húr – megfeszült, rezegni kezdett, és a fék fogantyúja aprókat szökkent. Az éjszaka derült volt, könnyű szellő fújdogált. A hajó kissé megdőlve, csendesen siklott a borongós tengeren, a röpködő fényektől felfelvillanó, fekete láthatár elérhetetlen, ünnepi pompája felé. Az árbocrudak fölött a tejút tündöklő görbéje úgy fogta át az eget, mint egy örök fényből épített diadalív, amelyet a föld sötét ösvényei fölé emeltek. Az égen kibukkanó csillagok beragyogták a tintaszínű, tajték pettyezte tengert, amely – válaszul – a hullámok fekete örvényeiből szőtt ragyogás illanó, sápadt tüzeit tükrözte vissza.* A kocsi

ekkor nagyot zökkent, s a nagyherceg fölébredt. És vele ébredt minden gondja. Azonnal a Hodinka-mező jutott eszébe, ahol pár éve, részben az ő hibája miatt 1300 ember taposta egymást halálra. Igen, valami szép vidám mulatságot akart rendezni bátyja esküvőjén, hogy a nép örök imába zárja az új „cáratyuskát". No persze Róma járt akkor is az eszében, vagy tán Siena, amelyről azt hallotta, hogy ott bizonyos ünnepeken kilométer hosszú asztalnál ül a város apraja-nagyja, s dalolva, beszélgetve kart-karba öltve együtt esznek-isznak. Lelki szemeivel látta is, hogy a moszkvaiak majd ugyanolyan jókedvűen majszolják az ingyen pirogot, s kortyolják hozzá a sört, mint ahogy az olaszok teszik. Még olyasmi is megfordult a fejében, hogy a mulatság végén előkerülnek a balalajkák, és táncra pördülnek a muzsikok… Ezzel szemben az ingyen sör meg a zaba hallatára már éjszaka hatalmas tömeg gyűlt össze a mező határában, s amikor elterjedt közöttük a hír, hogy nem jut mindenkinek a potyaitalból, a megvadult nép áttörte a védőkordont, s pár órán belül 1300 agyontaposott holttest maradt a mezőn. Ó, micsoda botor gondolat szállta meg az agyát!? Még most is majdnem szétvetette a düh, ha ez az emlék eszébe jutott. Tudnia kellett volna, hogy ez a nép sohasem fog gondtalanul táncolni, hisz az első hang, amit az anyja keserves vonítása után hall: a korbács csattogása. Ezen földön nincs soha vidám zene, nincs napfény, csak árnyék van, csontot hasogató hideg, s az emberek csupán egymást eltiporva juthatnak egy kis örömhöz, amit aztán azonnal vodkamámorba és mahorkafüstbe fojtanak. Hova született!? Róma helyett Moszkva lett a sorsa. Még a gyerekáldást is megtagadta tőle a Jóisten. Büntetés lenne? Az is lehet: ajándék, hogy ne szomorítsa gyermekeit ezzel a világgal! Csak a szegény feleségét sajnálta, a jó Erzsébetet… Elrabolta őt a hesseni Darmstadtból, s most Jelizaveta Fjodorovna néven, mint valami elvarázsolt Hamupipőke, itt tengeti vele a napjait ebben a sötét és komor városban, gyermektelenül. A nagyherceg tudta, hogy a hodinkai események óta még többen gyűlölik őt, azt hiszik, egyedül miatta nélkülöznek, miatta nincs munka, vodka és kenyér. Ráadásul megjelentek a nép között az ördögök, akik szocialistáknak nevezik magukat. Velük aztán nem lehet elbánni, levágják egynek a fejét, tízen lépnek a helyébe. A kocsi már a Nyikolszkij-kapu közelében járt. Szergej Alekszejevics épp azon tűnődött, *talán úgy igaz, hogy a szépséget nem is lehet máskor felismerni, csak születése sorsszerű és rebbenő pillanatában (amilyen a reggel, a felragyogó dél, a beköszöntő alkony, a zivatar elmúlta, az első hó), vagy elkerülhetetlen eltűnése, hervadása előtt, vég és kezdet határán, a szakadék szélén* – amikor észrevette, hogy a járókelők közül kiválik egy bajuszos férfi, csomaggal a kezében. Azonnal tudta, mi fog történni. A csomag a kocsijára repült, hatalmas robbanást hallott, s ezzel egy időben

iszonyatos fájdalom mart a testébe, amit azon nyomban széttépett a bomba. Rögtön ezután elveszítette az eszméletét, s csak a Campo de'Fiorin tért magához. Giordano Bruno szobra felé igyekezett, hogy bohókás ötletének engedelmeskedve fölmásszon mellé a talapzatra. Népétől integetve akart elbúcsúzni, és még megvolt mindkét lába.